

A német *voller* reprezentációi Esettanulmány a »nyelvi jelenségek« relativitásáról*

KERTÉSZ ANDRÁS

1. Bevezetés

A huszadik század első felében a Bécsi Kör programjának egyik fontos eleme az egységes tudomány programja (unified science, Einheitswissenschaft) volt.¹ A program fő tétele szerint minden empirikus tudományág-nak azonos elvek alapján, azonos módszertant követve kell a tapasztalati valóság leírására és magyarázatára törekednie. E program azonban a huszadik század második felére kudarcba fulladt. A jelenlegi tudományelméletben az egységes tudomány programjának feladásával párhuzamosan dominánssá vált a tudomány pluralizmusának tudomásulvétele.² Noha tudjuk, hogy a nyelvtudományt részben egymással élesen szembenálló, részben egymást kiegészítő, részben egymással részleges átfedésben lévő elméletek és módszerek szélsőséges pluralizmusa jellemzi, e sokféleség következményeinek feltárása még várat magára. Feltárásuknak azért van jelentősége, mert amennyiben — ellentétben az egységes tudomány mítoszával — a pluralizmust adottnak tekintjük, felmerül a kérdés, hogy gátja-e vagy serkentője a nyelvtudományi kutatás hatékonyságának. A jelen írás ennek a kérdésnek a megválaszolásához kíván adalékkal szolgálni.

RUPHY szerint a tudomány pluralizmusát háromféleképpen lehet értelmezni (2016):

- (1) (a) Az első esetben a sokféleség alternatív elméletekre vonatkozik, és magában foglalja a módszerek, a tudományos metanyelv és a vizsgálat tárgyának sokféleségét.

* A tanulmány az MTA Tudomány a Magyar Nyelvért Nemzeti Program Álhírek, áltudományos nézetek nyelvészeti azonosítása című alprogramjának támogatásával készült.

¹ Az Einheitswissenschaft című könyvsorozat első kötete 1933-ban látott napvilágot. 1938 után a sorozat The Encyclopedia of Unified Science címmel jelent meg.

² Lásd többek között DUPRÉ 1983, 1993, GALISON és mtsai szerk. 1996, CARTWRIGHT 1999, RUPHY 2016, CAT 2017, KELLERT és mtsai szerk. 2006, TAHKO 2021.

- (b) A második értelmezés kétségbe vonja egy adott diszciplínához tartozó valamely elmélet redukálhatóságát egy másik diszciplína valamely elméletére.
- (c) A harmadik azt állítja, hogy egy adott »jelenség« sokféle-képpen reprezentálható tudományosan.

A jelen írás problémafelvetése az (1)(c) esetből kiindulva a következő:

- (K) Vannak-e ugyanazon nyelvi »jelenségnek« egymásnak ellentmondó reprezentációi a nyelvleírásban?

Ismeretelméleti szempontból (K)-ra legalább három válasz kínálkozik:

- (VK) (a) Az igazság-relativista nézet szerint vannak: ugyanannak a nyelvi »jelenségnek« egyaránt igaz, egymásnak ellentmondó reprezentációi lehetségesek a nyelvleírásban.
- (b) Az abszolutizmus szerint nincsenek: minden nyelvi »jelenségnek« csupán egyetlen igaz reprezentációja lehetséges.
- (c) A jelenség-relativista nézet szerint nincsenek: a reprezentációk nem ugyanarra a nyelvi »jelenségre«, hanem különbözőkre vonatkoznak, ezért egyaránt igazak lehetnek, anélkül, hogy ellentmondás lépne fel közöttük.

(VK)(a)-ban a pluralizmus az igazság relativista felfogásával kapcsolódik össze. Az igazság relativista felfogása szerint a kijelentések nem simpliciter igazak vagy hamisak, hanem csupán egy bizonyos paraméterhez viszonyítva lehetnek igazak vagy hamisak (lásd KERTÉSZ 2022). A »paraméter« lehet bármilyen viszonyítási alap: feltétel, kontextus, meggyőződés, elmélet, modell, adat stb. Tehát egy bizonyos X kijelentés egyidejűleg igaz lehet egy Z paraméterhez képest és hamis egy S paraméterhez viszonyítva, ahol Z és S különböznek; és az S paraméterhez viszonyítva igaz lehet egy Y kijelentés is. Továbbá, nincs olyan nem-relatív kritérium, amely alapján egy paraméter alkalmazása megítélhető lenne. (VK)(a) feltételezi a különböző reprezentációk tárgyának — azaz az elemzett »jelenség«-nek — az azonoságát, valamint azt, hogy alternatív reprezentációk egyidejűleg igazak lehetnek különböző paraméterekhez viszonyítva.

Az abszolutizmus tagadja az igazság-relativizmust. Azaz: a kijelentések valamely paraméterhez való viszonyítástól függetlenül igazak vagy hamisak; egy kijelentés nem lehet egyidejűleg igaz egy bizonyos paraméterhez és hamis egy másikhoz viszonyítva; és a kijelentések igazságának vagy hamisságának van általánosan érvényes kritériuma. (VK)(b) a monista válasz (K)-ra és összekapcsolódik az abszolutista felfogással. Ha a nyelvtudományra szűkítjük, akkor

azt mondja, hogy minden nyelvi »jelenségnek« csupán e g y e t l e n i g a z reprezentációja lehetséges.³

(VK)(c) szerint a különböző reprezentációk k ü l ö n b ö z ő nyelvi »jelenségekre« vonatkoznak, azaz minden reprezentáció e g y e t l e n objektumot jelöl, amely más reprezentációval nem ragadható meg. Ily módon, noha a reprezentációk pluralizmusa uralkodik a nyelvtudományban, az eltérő reprezentációk tárgyak különbözősége folytán egyaránt igazak lehetnek. A relativizmusról folyó, mintegy 2400 éves ismeretelméleti vitában, melynek kiindulópontja PLATÓN Theaitétosz című műve, ezt a viszonyt többféle elnevezéssel illették. BURNYEAT (1976) »szubjektivizmusnak« nevezi. WATERLOW (1977) nem az igazság, hanem a »tények relativizmus«-áról beszél. FINE (1998) az »infallibilizmus« kifejezést ugyanúgy definiálja, mint BURNYEAT a »szubjektivizmus« és WATERLOW a »tények relativizmusa« terminust. A jelen írásban e kifejezések helyett az »igazság relativizmusa« analógiájára a »jelenségek relativizmusa« kifejezést fogjuk használni a (VK)(c)-ben megfogalmazott álláspont jelölésére. Egyrészt, mert a »szubjektivizmus« negatív konnotációi miatt félrevezető. Másrészt, amit »tény«-nek nevezünk, arról feltételezzük, hogy abban a formában »van«, »létezik«, amelyben számunkra megjelenik, ez pedig ellentétes a »relativizmus« jelentésével. A »jelenség« kifejezés viszont nem sugall erős ontológiai előfeltevéseket, ugyanakkor kifejezi a kijelentések tárgyának relativitásával összefüggő bizonytalanságot. A reprezentáció és az általa jelölt »jelenség« között egy-egyértelmű hozzárendelés van, amiből az következik, hogy a reprezentáció a b s z o l u t e igaz. Ugyanakkor az, hogy mi számít egy adott »jelenségnek«, ugyanúgy paraméterfüggő, mint az, hogy mi számít »igaz«-nak: szintén a mindenkori elmélet, modell, kontextus stb. függvénye. Tehát a »jelenségek relativizmusa« egyidejűleg a b s z o l u t i s t a és r e l a t i v i s t a nézet — de két különböző szempontból.

(VK)(a)-(c) e rövid jellemzései felületesnek tűnhetnek — hiszen nem mélyedünk el ismeretelméleti háttérük feltárásában — mégis szemléltetik, hogy a (K) kérdés, noha nem általánosságban, hanem a nyelvtudományra szűkítve vetődött fel, csak filozófiai kontextusban, a rendkívül gazdag ismeretelméleti szakirodalom feldolgozásával és magas absztrakciós szinten lenne tárgyalható. Azonban eljuthatunk egy lehetséges válaszhoz közvetett, de könnyebbnek látszó úton is: az esettanulmányok módszerének alkalmazásával. A módszer lényege, hogy (K)-t egy viszonylag egyszerű részkérdésre redukáljuk, majd abból a válaszból,

³ Erre az abszolutista álláspontra a generatív nyelvészet a legszemléletesebb példa, mely a nyelvtudomány tárgyaként nem ismeri el a kommunikációt, a nyelvi cselekvést, a korpuszokat stb., hanem csak az ember nyelvi képességét. Úgy véli, hogy kizárólag a generatív nyelvészet mindenkori eszközeinek az alkalmazásával juthatunk el az utóbbira vonatkozó e g y e d ü l i g a z állításokhoz.

amelyet e részkérdésre kaptunk, visszakövetkeztetünk a (K)-ra adható válaszra, azaz a (VK)-ban felsorolt három potenciális válasz közötti döntésre.

A dolgozat 2. szakaszában kerül sor az esettanulmányra, melynek középpontjába az alábbi részkérdést állítjuk:

(EK) A német *voller* reprezentációja melléknévi vagy előljárósói?

Az esettanulmányban (EK)-t HAGEMANN–STAFFELDT szerk. (2014) részleges elemzésével válaszoljuk meg. HAGEMANN és STAFFELDT kötete a kevés, különböző elméleti kereteket összehasonlító szintaktikai elemzések egyike. A választás azért esett e műre, mert a kötet bevallott célja éppen annak bemutatása, hogy *u g y a n a h o z* a nyelvi »jelenséghez« *e g y m á s t ó l e l t é r ő* szintaktikai reprezentációk rendelkeznek: „Igazán súlyossá akkor válnak a problémák, ha a konkrét elemzésben *u g y a n a z o k r a* a mondatokra *k ü l ö n b ö z ő* szintaktikai elméleteket alkalmazunk [...]” HAGEMANN–STAFFELDT (2014: 8; kiemelés K.A.).⁴ Az idézet tanúsága szerint HAGEMANN és STAFFELDT a (K) kérdésre adható válaszok közül eleve (VK)(a)-t választja. Ezt (2)(a)-ban rögzítjük. A tanulmány 3. szakaszában az (EK) kérdésre adott válaszból a (VK)(a)-(c) közötti választásra, azaz (K) megoldására következtetve összegezzük gondolatmenetünk eredményeit. HAGEMANN és STAFFELDT (2)(a)-ban összefoglalt válaszával szemben az esettanulmány eredménye (2)(b) lesz:

- (2) (a) A helyes válasz (VK)(a), azaz az igazság-relativista felfogás.
- (b) A helyes válasz (VK)(c), azaz a »jelenségek relativizmusa« melletti állásfoglalás.

Végül a 4. szakaszban röviden utalunk néhány lényeges ismeretelméleti következményre, melyek részletes kifejtése azonban meghaladná a jelen dolgozat kereteit.

Az esettanulmány megkezdése előtt ki kell térnünk a problémafelvetésben érintett terminusok tisztázására.

A jelen tanulmány három kulcskategóriája a »reprezentáció«, a »jelenség« és az »adat«. A tudományos reprezentációk különböző típusokba tartozhatnak: lehetnek modellek, számítógépes szimulációk, taxonómiák, diagrammok, ágrajzok, kijelentések stb. (RUPHY 2016: 80 kk.). A jelen dolgozatban »egy jelenség« különböző reprezentációiként egyrészt alternatív hipotéziseket, azaz *k i j e l e n t é s e k e t* fogunk összevetni. Másrészt az 1–5. *á b r á k a t* is az adott »jelenség« reprezentációinak tekintjük, melyek metareprezentációi szintén egymással logikai kapcsolatba hozható kijelentések.

⁴ „Gravierend werden die Probleme erst recht dann, wenn *u n t e r s c h i e d l i c h e* Syntaxtheorien in der konkreten Analyse auf die *g l e i c h e n* Sätze angewandt werden sollen”.

A »jelenség« szó a mindenkori reprezentáció t á r g y á r a vonatkozik; a reprezentáció referál a »jelenségre«. Nyelvi »jelenség« lehet például valamely természetes nyelvben egy adott mondatszerkezet, morfémák egy osztálya, szituációhoz kötött nyelvi cselekvések egy típusa stb. Az (EK)-ban említett »jelenség« a német *voller* lexéma.

Tisztáznunk kell továbbá azt, hogy az esettanulmányban mit tekintünk »adat«-nak. KERTÉSZ–RÁKOSI (2019) [2012] részletesen megindokolja, hogy »adat«-on *metanyelvi kijelentést* kell érteni. Ilyen metanyelvi kijelentés például: „A *Der Mann ist seiner Frau treu* mondat nyelvtanilag helyes« és „A *Der Blick ist Hass voller* mondat nyelvtanilag helytelen«. Tehát önmagukban a tárgynyelvi kifejezések — mint *Der Blick ist Hass voller* és *Der Mann ist seiner Frau treu* — nem adatok. Ugyanakkor az egyszerűség kedvéért a későbbi példákban csak a tárgynyelvi kifejezést adjuk meg a szokásos módon, mely azonban a metanyelvi kiégésítéssel együtt értendő: »*X« a konvenciónak megfelelően »az X mondat nyelvtanilag helytelen« metanyelvi kifejezés rövidítése, a »*« hiányának értelmezése pedig: »az X mondat nyelvtanilag helyes«.

2. Esettanulmány

2.1. Bevezető megjegyzések

HAGEMANN–STAFFELDT szerk. (2014) tanulmányai az alábbi mondatot elemzik:

- (3) Das Meer steckt voller wunderbarer,
 A_{DET} tenger_{NOM} sok van belőle teli_{GEN} csodás_{GEN}
 A tenger tele van csodás,
 verrückter und besonderer Lebewesen
 örült_{GEN} és különleges_{GEN} élőlény_{PL, GEN}
 örült és különleges élőlényekkel.

E mondat több olyan morfológiai és szintaktikai problémát vet fel, amelyeknek nincs vitathatatlan, elméleteken átívelő, általánosan elfogadható megoldása. Azonban nem csupán a mondat szintaktikai szerkezetének reprezentációja és egyes kifejezések szófaji besorolása kérdéses, hanem bizonyos szavak jelentése is. Például a *verrückt* elsődleges szó szerinti jelentése 'örült', de fordítható 'furcsá'-nak, 'különös'-nek, 'sajátos'-nak, 'szokatlan'-nak is. A *stecken* jelentése (3)-ban: 'sok van valamiből; valamiből nagy mennyiséget tartalmaz'.⁵ E jelentése a *Duden* szerint kizárólag a *voller*-rel alkotott szókapcsolatban jelenik meg. Mivel az alábbi példák a

⁵ Lásd Duden Wörterbuch: 'ist viel, eine Menge, ein großes Maß von etw. aufweisen'; <https://www.duden.de/rechtschreibung/stecken> (letöltve 2021.04.06.).

voller szintaktikai és morfológiai tulajdonságainak reprezentációit szemléltetik, ez utóbbi probléma a jelen összefüggésben nem releváns.

A kötet szerkesztői bevezető tanulmányukban a *voller* eltérő reprezentációit emelik ki (lásd HAGEMANN–STAFFELDT 2014). E reprezentációk négy csoport valamelyikébe sorolhatók: a *voller*-t előjárószóként, melléknévként, egyikként sem vagy mindkettőként reprezentáló grammatikák csoportjába. Szemléltetés-képpen mind a négy csoportból bemutatunk egy-egy példát.

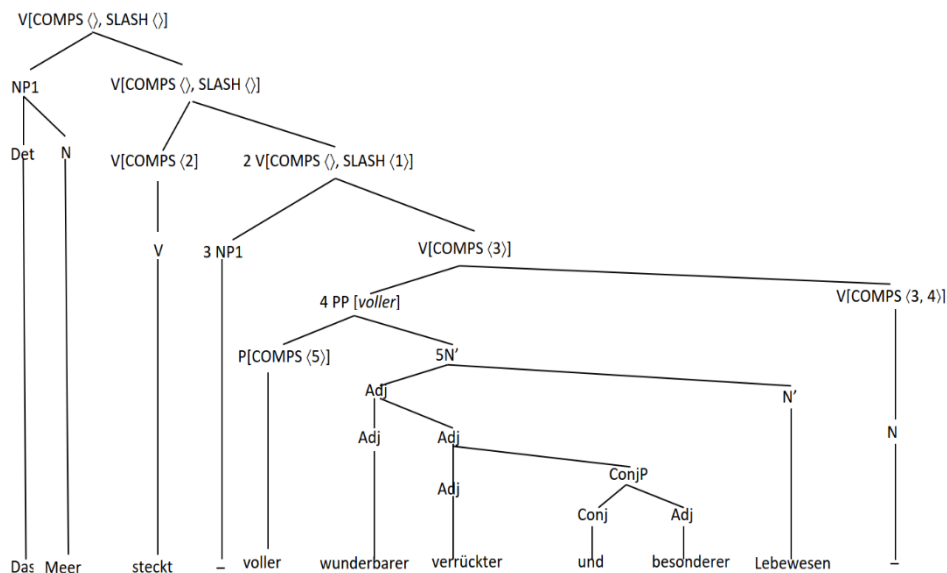
2.2. Az előjárósói reprezentáció

STEFAN MÜLLER fő érve a *voller* előjárósó volta mellett az, hogy noha a *stecken* melléknévi frázist vonz és a *voller* történetileg a *voll* melléknévre vezethető vissza, a mai németben nem elemezhető melléknévként. Azért nem melléknév, mert ha az lenne, akkor a komplementuma után is állhatna, ami azonban nem lehetséges (2014: 226):

- (4) (a) der seiner Frau treue Mann
- (b) Der Mann ist seiner Frau treu.
- (c) Der Blick ist voller Hass.
- (d) *Der Blick ist Hass voller.

Következésképpen a Fejvezérelt Frázisstruktúra Grammatika hipotézise:

(H1) A *voller* előjárósó, ha a Fejvezérelt Frázisstruktúra Grammatika adott.

1. ábra. A Fejvezérelt Frázisstruktúra Grammatika ágrajza mint (3) reprezentációja

2.3. A melléknévi reprezentáció

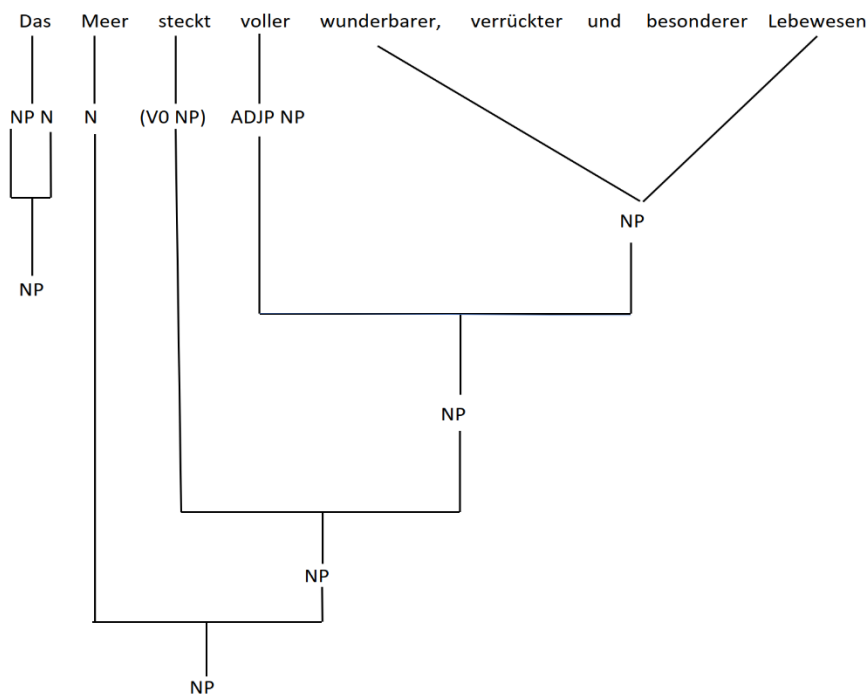
ZIFONUN a 2. ábrán látható reprezentációban a Kategorialis Nyelvtan keretében olyan egyargumentumú melléknévként kezeli a *voller*-t (2014: 110), amely NP-komplementumot vonz: ADJ/NP. A következő szerkezeteket említi (2014: 107):

- (5) (a) voll mit (wunderbaren [...] Lebewesen)
- (b) voll von (wunderbaren [...] Lebewesen)
- (c) voller [...] wunderbarer Lebewesen

(5)(a)-ban és (b)-ben a datívuszi NP az állítmányi funkciót betöltő melléknév komplementuma. (5)(c)-ben az NP többesszámú genitívuszban áll, a *voller* pedig olyan melléknév, amely történetileg hímnemű egyesszámú nominatívuszi alakból jött létre, majd a többesszámú genitívuszi alak mintájára átértelmeződött és jelenleg genitívuszi alakként jelenik meg. ZIFONUN e megfontolásokból arra következtet, hogy egy a jelenlegi szinkrón metszetben megmerevedett melléknévi forma és NP-komplementuma rendhagyó kapcsolatáról van szó.

A Kategorialis Nyelvtan hipotézise:

(H2) A *voller* melléknév, ha a Kategorialis Nyelvtan adott.

2. ábra. A Kategorialis Nyelvtan ágrajza mint (3) reprezentációja

2.4. A reprezentáció hiánya

A Topológiai Mondatmodellben eleve fel sem vetődik a *voller* szófaji meghatározásának problémája. A Topológiai Mondatmodell a német nyelv szórendi szabályainak feltárására hivatott és a mondaton belüli hierarchikus viszonyokat nem reprezentálja. WÖLLSTEIN (2014: 160) (3)-t egyszerű mondatként elemzi. A *voller*-rel kapcsolatban mindössze annyit állapít meg, hogy — mint a ragozott ige pozícióját elfoglaló *steckt* komplementuma — a középmezőben (Mittelfeld) áll. Tehát:

- (H3) A *voller* szófajisága meghatározatlan, ha a Topológiai Mondatmodell adott.

KOORD / PARORD	K / VF	FINIT / LSK	X / MF	VK / RSK	Y / NF
	Das Meer	steckt	voller wunderbarer und verrückter Lebewesen		

3. ábra. A Topológiai Mondatmodell táblázata mint (3) reprezentációja

2.5. Az ellentmondásos reprezentáció

2.5.1. Az adatok

A negyedik példa a Würzburgi Nyelvtan (STAFFELDT és mtsai 2014), melyre — (EK) megválaszolása szempontjából tanulságos volta miatt — az előző három esetenél részletesebben térünk ki.

A Würzburgi Nyelvtan egy valencia-alapú mondatelemzési módszerre épül, mely nem csupán a mondatok reprezentációjának elemeit és a köztük fennálló viszonyokat határozza meg, hanem a mondatok elemzésének lépésekre bontott folyamatát is előírja. Az elemzési módszer a mondaton belüli hierarchikus viszonyok megragadására összpontosul. Az ágrajzokkal szemléltetett reprezentációk nem tükrözik a szórendet.

A mondatelemzés kiindulópontként megvizsgálja a *voller* szerkezeti tulajdonságait. Megállapítja, hogy (3) egyszerű kijelentő mondat, melyben a ragozott ige a második helyen szerepel. A mondat szerkezeti központja (strukturelles Zentrum) a *steckt* ragozott ige.

A *Das Meer* valenciafüggő mondatrészt. A ragozott igét megelőző pozíciót foglalja el, helyettesíthető *es*-szel, és nem alakítható át önálló mondatá:

- (6) (a) Es steckt voller wunderbarer [...] Lebewesen.
(b) *Voller wunderbarer Lebewesen steckt. Das tut das Meer.

Ami a *voller wunderbarer [...] Lebewesen* kifejezést illeti, egyetlen mondatrészként fogható fel, annak ellenére, hogy erre csak a helyettesítési teszt utal (7)(b)-ben, miközben az átalakítási teszt (7)(a)-ban nyelvtanilag helyes szerkezetet eredményez:

- (7) (a) Voller wunderbarer [...] Lebewesen steckt das Meer.
- (b) *So steckt das Meer.

(7)(a) azért helyes és (7)(b) azért helytelen, mert a *steckt* jelentése itt 'sok van valamiből; valamiből nagy mennyiséget tartalmaz', és ebben a jelentésében csak a *voller* kifejezéssel kapcsolható össze (SCHUMACHER és mtsai 2004: 691). A DUDEN 7 egyéb jelentését adja meg, és a *voller* nélkül csak ezek valamelyike léphet fel. Továbbá, a DUDEN nem minősíti a *stecken voller* kifejezést frazémának.

A *stecken*-nel vagyis az igei maggal való szoros kapcsolata miatt ez a mondatrész valenciafüggő:

- (8) *Das Meer steckt. Das geschieht voller wunderbarer [...] Lebewesen.

A *voller* genitívuszi bővítményt vonz, ugyanakkor állhat *voll* alakban, valamint datívuszi bővítménnyel kiegészítve, *voll von* alakban is:

- (9) (a) Das Meer steckt voll wunderbarer [...] Lebewesen.
- (b) Das Meer steckt voll von wunderbaren [...] Lebewesen.

A *stecken* mint a mondat igei magja kétértékű: vonzata a *Das Meer* nominatívuszi bővítmény és a *voller wunderbarer [...] Lebewesen* állítmányi bővítmény (SCHUMACHER és mtsai 2004: 691).

A válasz nehézségét fokozza, hogy a támpontként szolgáló DUDEN-nyelvtan is eleve ellentmondásosan jellemzi a *voll(er)* szófaji reprezentációját. Egyfelől a genitívuszi alakot vonzó előljárószók között említi (vö. DUDENREDAKTION szerk. 2009: 612), másrészt melléknévi csoportként (i. m. 930). Ugyancsak ellentmondásos a szótárban található jellemzés: a nyomtatott DUDEN szótár szerint (DUDENREDAKTION szerk. 2006) ragozhatatlan melléknév, a DUDEN szótár internetes változata viszont előljárószónak minősíti.⁶

2.5.2. Érvek a melléknévi reprezentáció mellett

M1. Az előljárószók nem állhatnak bővítmény nélkül. Többnyire egy főnévi csoport követi őket (lásd (10)(a)), melynek az esetét az előljárószó határozza meg. Ritkábban melléknévi (lásd (10)(b)) vagy határozószói (lásd (10)(c)) csoport előtt fordulnak elő:

- (10) (a) Otto spielt gegen den Meister.
- (b) Otto hält das für wahr.
- (c) Otto kommt von dort.

⁶ <https://www.duden.de/suchen/dudenonline/voller> (2021. 04. 06.)

Ezzel szemben valenciával rendelkező melléknevek bővítményei elhagyhatók. Például a *mangels* előjárószó és a *würdig* melléknév viselkedését (11) és (12) szemlélteti:

- (11) (a) Der Brand erlosch mangels Sauerstoff von alleine.
(b) *Der Brand erlosch mangels von alleine.
- (12) (a) Das war eines Meisters würdig.
(b) Das war würdig.

E teszt alapján a *voll* melléknévként viselkedik:

- (13) (a) Der Schrank ist voll von Kleidern.
(b) Der Schrank ist voll.

M2. A mellékneveknek van körülírható lexikai jelentése. A DUDEN a *voll* jelentését így adja meg: 'olyan állapotban, hogy senki, semmi vagy alig valaki vagy valami egyéb jut vagy fér be, van benne, rajta helye; teljesen tele, lefedett, foglalt'.⁷

M3. A prototipikus melléknevek egyik tulajdonsága, hogy a mondatban egyaránt betölthetnek állítmányi, jelzői vagy határozói funkciót. E kritériumot a *voll* teljesíti. (14)(a)-ban állítmányként, (14)(b)-ben jelzőként szerepel:

- (14) (a) Der Schrank is voll.
(b) Der volle Schrank geht nicht mehr zu.

2.5.3. Érvek az előjárószoí reprezentáció mellett

E1. A DUDEN szótár szerint a *voller* a *voll* melléknév egyszám nominatívuszi alakjából ered, mely története során ragozhatatlanná vált, és kizárólag egy nominatívuszi maghoz tartozó hátravetett jelzői funkcióban, ragozatlan formában léphet fel (lásd (15)(a)). Az, hogy a *voller* ragozhatatlan és genitívuszban álló főnévi csoportot vonz, mely nem hagyható el (lásd (15)(b)), előjárószóként való besorolása mellett szól.

- (15) (a) Ein Schrank voller Kleider steht in der Ecke.
(b) *Der Schrank is voller.

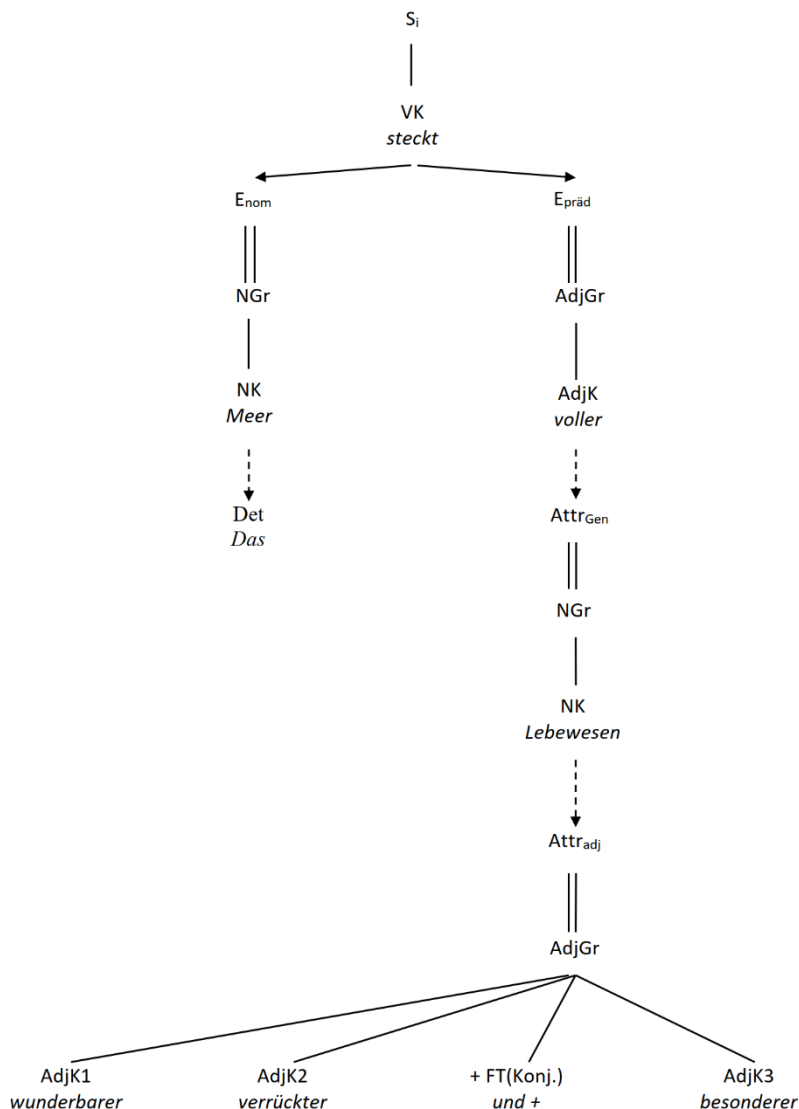
E2. Egy előjárószó nem állhat együtt egyéb előjárószóval, és a *voller* sem (lásd (16)(a)), míg mellékneveket követhet előjárószó (lásd (16)(b)):

- (16) (a) *voller mit, *voller von
(b) voll von, voll mit

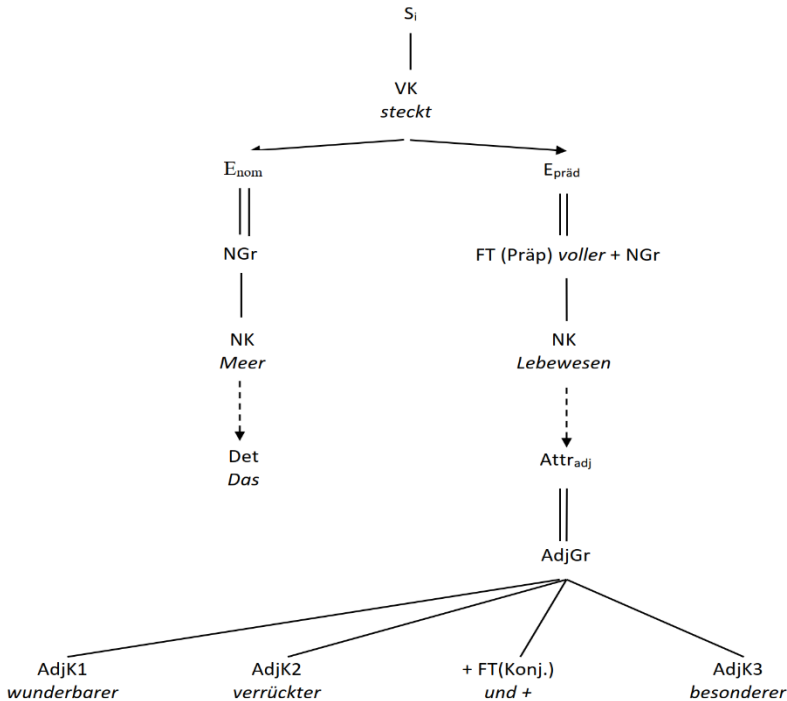
⁷ „einem solchen Zustand, dass nichts, niemand mehr oder kaum noch etwas, jemand hineingeht, -passt, darin, darauf Platz hat; ganz gefüllt, bedeckt, besetzt”. https://www.duden.de/rechtschreibung/voll_gefuellt_besetzt; letöltve 2021. 04. 06.

2.5.4. Következtetés

Ezen összefüggések ismeretében a kérdés az, hogy az elemzett komplex mondatrészen belül milyen reprezentációt rendeljünk a *voller*-hez: előjárószóként vagy melléknévként reprezentáljuk-e? A Würzburgi Nyelvtan sajátossága, hogy saját elméleti keretén belül megengedi a *voller* mindkét reprezentációjának elfogadását. A 4. ábrán a *voller* melléknévként, az 5. ábrán pedig előjárószóként jelenik meg.

4. ábra. A Würzburgi Nyelvtan 1. ágrajza mint (3) reprezentációja

5. ábra. A Würzburgi Nyelvtan 2. ágrajza mint (3) reprezentációja

Mivel mindkét reprezentáció mellett erős érvek szólnak, a szerzők a 2.5.1.4. szakaszban feltett kérdésre azt a választ adják, hogy a két reprezentációt egyidejűleg érvényesnek kell tekinteni (STAFELDT és mtsai 2014: 78).

M1-M3 a (H4) hipotézist támasztja alá:

(H4) A *voller* melléknév, ha a Würzburgi Nyelvtan adott.

Ekkor a *voller wunderbarer [...] Lebewesen* kifejezés olyan melléknévi csoport, amelynek magja a *voller*. A *wunderbarer [...] Lebewesen* pedig olyan genitívuszban álló főnévi csoport, amely a *voller*-rel mint maggal függőségi viszonyban van.

Az E1-E2-vel jelölt érvek a (H5) hipotézist támasztják alá:

(H5) A *voller* előjárószó, ha a Würzburgi Nyelvtan adott.

Ebben az esetben a *voller wunderbarer [...] Lebewesen* olyan genitívuszban álló főnévi csoportként megjelenő névszói állítmányi bővítmény, amelyet a *voller* előjárószó illeszt be a mondatba. Azért állítmányi bővítmény és nem előjárószó csoport, mert, ahogy azt az alábbi analóg példában az állítmány *ist*-komponense jelzi, az alany (*Das Meer*) egyik tulajdonságát fejezi ki:

(17) Das Meer ist lebewesenhaltig.

2.7. Az ellentmondások két típusa

A $\{(H1), (H2), (H3), (H4), (H5)\}$ kijelentés-halmaz ellentmondásosnak látszik. A kérdés az, hogy valóban logikai ellentmondás áll-e fenn.

Tudjuk, hogy tudományos elméleteknek, modelleknek, állításhalmazoknak azért nem szabad ellentmondásosnak lenniük, mert a klasszikus kétértékű logika szerint egy ellentmondásból bármely tetszőleges kijelentés levezethető, ezáltal egy adott rendszerben egyetlen ellentmondás fellépése logikai káoszhoz és a rendszer összeomlásához vezet.

Az analitikus tudományelmélet az ellentmondásmentesség elvét a tudományos megismerés legfontosabb tartópillérének tekintette (lásd pl. POPPER 1997 [1934]: 118–119). Azonban a tudományról való gondolkodásban az utóbbi évtizedekben jelentős változások játszódtak le, melyek egyebek mellett az ellentmondások logikai szerkezetét és szerepét is újraértékelték. Az újraértékelést az motíválta, hogy a legtöbb tudományos elmélet ellentmondásos, anélkül azonban, hogy működőképességét elvesztené. Egy tudományágon belül lehetnek egyaránt elfogadott, de egymással össze nem egyeztethető elméletek (ez utóbbi esetre a leggyakrabban emlegetett példa a relativitás- és a kvantumelmélet viszonya a fizikában). Mindenekelőtt kiderült, hogy az ellentmondások nem monolitikusak, hanem a különböző típusú ellentmondások eltérő funkciókat tölthetnek be a tudományos elméletekben (lásd pl. MEHEUS szerk. 2002). E típusok megkülönböztetésének egyik eszközeként megszülettek a *parakonzisztens logikák*. A parakonzisztens logikák fő sajátossága, hogy — noha elkerülik a rendszer összeomlását — megengednek bizonyos típusú ellentmondásokat (lásd pl. PRIEST és mtsai 2004).

Fontos elválasztanunk a parakonzisztenciát a dialetheizmustól. A parakonzisztens logikák mindössze annyit állítanak, hogy két, egymásnak ellentmondó kijelentés egyidejű igazsága nem engedi meg bármely tetszőleges kijelentés levezetését a rendszerben, de nem fogadják el, hogy vannak igaz ellentmondások. Ezzel szemben a dialetheizmus úgy véli, hogy vannak igaz ellentmondások (lásd pl. PRIEST és mtsai 2018). Jelenleg számos, egymástól technikai apparátusukban különböző parakonzisztens logikát ismerünk. Eltéréseiktől függetlenül alapkérdésük közös: milyen módon kerülhető el egy ellentmondásos rendszer összeomlása? Az alábbiakban RESCHER–BRANDOM (1980) parakonzisztens logikájának választát mutatjuk be.⁸

⁸ A parakonzisztenciával számos egy- és társszerzős írásomban foglalkoztam, melyek mindegyike RESCHER és BRANDOM modelljét alkalmazza (magyarul lásd pl. KERTÉSZ 2011). A jelen írás követhetősége érdekében a redundancia ellenére (nagyon leegyszerűsítve) ismét összefoglalom az okfejtés követéséhez szükséges néhány releváns tulajdonságát. A parakonzisztencia egyes típusaihoz a nyelvészeti elméletalkotásban lásd részletesen KERTÉSZ–RÁKOSI (2022).

RESCHER és BRANDOM modellje egy KRIPKE-szemantikából indul ki, melyet a szerzők egyebek mellett két operáció bevezetésével módosítottak.⁹ A s e m a - t i z á c i ó művelete lehetséges világokat k o n j u n k t í v módon kapcsol össze. A sematizációval létrehozott lehetséges világ hatályon kívül helyezheti a kizárt harmadik klasszikus logikai elvét:

- (18) A w_1 és w_2 lehetséges világok s e m a t i z á c i ó j á n (jelölése: $w_1 \cap w_2 = w$) egy olyan w lehetséges világot értünk, amelyben egy p kijelentés akkor és csak akkor áll fenn, ha w_1 -ben és w_2 -ben fennáll.

A sematizációval konstruált lehetséges világok információsan aluldetermináltak abban az értelemben, hogy p -re vonatkoztatva túl kevés információt közölnek. Ugyanis egy ilyen lehetséges világban előfordulhat, hogy sem p , sem p negációja nem áll fenn. Tegyük fel, hogy p fennáll w_1 -ben és nem áll fenn w_2 -ben. Ekkor nem áll fenn w -ben sem. Ugyanakkor $\sim p$ nem áll fenn w_1 -ben és fennáll w_2 -ben. Tehát $\sim p$ sem áll fenn w -ben.

A második operáció a s z u p e r p o z í c i ó, mely a lehetséges világok d i s j u n k t í v összekapcsolásának a művelete és az ellentmondás-mentesség elvének módosításához vezet:

- (19) A w_1 és w_2 lehetséges világok s z u p e r p o z í c i ó j á n (jelölése: $w_1 \cup w_2 = w$) egy olyan w lehetséges világot értünk, amelyben egy p kijelentés akkor és csak akkor áll fenn, ha vagy w_1 -ben, vagy w_2 -ben fennáll.

P a r a k o n z i s z t e n c i a léphet fel akkor, ha (19) teljesül. Ekkor ugyanis egy w lehetséges világban, ahol $w_1 \cup w_2 = w$, igaz lehet p is és $\sim p$ is oly módon, hogy p igaz w_1 -ben és $\sim p$ igaz w_2 -ben, vagy fordítva. Azaz az egymásnak ellentmondó kijelentések különböző feltételek mellett, különböző kontextusokban, különböző háttérfeltevések fényében lehetnek igazak, de sohasem azonosakban, mivel p & $\sim p$ nem lép fel sem w_1 -ben, sem w_2 -ben. Továbbá, mivel p és $\sim p$ nem használhatók egyidejűleg egy adott következtetés premisszáiként, nem áll fenn a rendszer értelmezhetlenné válásának veszélye. Amennyiben (19) nem teljesül, e r ő s e l l e n t m o n d á s r ó l beszélünk — ami megfelel a klasszikus kétértékű logika ellentmondás-fogalmának.

A logikai modell alapján azt a választ adhatjuk a szakasz elején feltett kérdésre, hogy az ott felsorolt kijelentéshalmaz nem erősen ellentmondásos, hanem parakonzisztens, amennyiben megfelel a (19)-ben megfogalmazott meghatározásnak. A következő szakaszban azt nézzük meg, hogy teljesül-e ez a feltétel.

⁹ A »lehetséges világ« fogalmát kizárólag a logika technikai terminusaként használjuk, és nem rendelünk hozzá metafizikai értelmezést.

2.8. A válasz (EK)-ra: intrateoretikus parakonzisztencia, interteoretikus parakonzisztencia és meghatározatlanság a *voller* reprezentációi között

Láttuk, hogy (H4) és (H5) eltérő feltételek mellett fogadható el: (H4) M1–M3, (H5) pedig E1–E2 alapján. Ily módon (20)-at kapjuk:

- (20) (a) Legyenek adottak az M1–M3 és E1–E2 alatt összefoglalt adatok.
- (b) Legyenek adottak a (H4) és (H5) kijelentések.
- (c) A w_1 lehetséges világ M1–M3-at, valamint (H4)-et tartalmazza, a w_2 lehetséges világ pedig E1–E2-t és (H5)-öt tartalmazza.
- (d) Tegyük fel, hogy $w_1 \cup w_2 = w$, ahol w a Würzburgi Nyelvtan.
- (e) Ekkor (H4) igaz w_1 -ben, de hamis w_2 -ben, és (H5) hamis w_1 -ben, de igaz w_2 -ben.
- (f) Tehát (H4) is és (H5) is igaz w -ben, de (H4)–(H5) nem igaz sem w_1 -ben, sem w_2 -ben, sem w -ben.
- (g) Tehát w parakonzisztens.

A *voller* e két reprezentációja közti viszony azért nem vezet logikai káoszhoz a Würzburgi Nyelvtanban, mert nem erős ellentmondásra, hanem parakonzisztenciára épül. A parakonzisztencia ebben az esetben *i n t r a t e o r e t i k u s*.

Ezek után rátérünk (H1) és (H2) viszonyára, mely (20) analógiájára rekonstruálható:

- (21) (a) Legyenek adottak a (4)-ben és (5)-ben felsorolt adatok.¹⁰
- (b) Legyenek adottak a következő kijelentések: (H1), (H2).
- (c) Legyen w_1 =Fejvezérelt Frázisstruktúra Nyelvtan; w_2 =Kategorális Nyelvtan; $w_1 \cup w_2 = w$.
- (d) A w_1 lehetséges világ (H1)-et és (4)-et tartalmazza, a w_2 lehetséges világ pedig (H2)-t és (5)-öt.
- (e) Ekkor (H1) igaz w_1 -ben, de hamis w_2 -ben és (H2) hamis w_1 -ben, de igaz w_2 -ben.
- (f) Tehát (H1) és (H2) igaz w -ben, de (H1)–(H2) nem igaz sem w_1 -ben, sem w_2 -ben, sem w -ben.
- (g) Tehát w parakonzisztens.

Ebben az esetben a parakonzisztencia *i n t e r t e o r e t i k u s*. Hasonló ahhoz a viszonyhoz, amely például a fizikában a relativitáselmélet és a kvantumelmélet között áll fenn. Tehát w egy olyan szuperpozícióval konstruált világ, amely a Fejvezérelt Frázisstruktúra Nyelvtant és a Kategorális Nyelvtant tartalmazza. A Fejvezérelt Frázisstruktúra Nyelvtan és a Kategorális Nyelvtan hipotéziseit lehet külön-külön, az adott elmélet feltételrendszerére — azaz lehetséges világára

¹⁰ Emlékeztetünk arra, hogy »adaton« nem nyelvi példákat, hanem metanyelvi kijelentéseket értünk. Lásd az 1. szakaszt.

— vonatkoztatva használni, de egyidejűleg következtetések premisszáiként nem. Ily módon w parakonzisztens, de nem erősen ellentmondásos.

(H3) álláspontjának rekonstrukciója a sematizáció műveletére épül. Ebben az esetben mind a melléknévi, mind az előljárósói reprezentáció hiányzik a rendszerből, abban nem léteznek, a nyelvtan nem foglal állást közöttük:

- (22) (a) Legyen $p=A$ voller melléknév a *Topológiai Mondatmodell* adatai alapján; és $\sim p=Nem$ igaz, hogy a voller melléknév a *Topológiai Mondatmodell* alapján.
- (b) Legyen továbbá $w_1 \cap w_2 = w$, ahol w a Topológiai Modell, w_1 ennek p -t, w_2 pedig $\sim p$ -t tartalmazó részmodellje.
- (c) Tegyük fel, hogy p fennáll w_1 -ben és nem áll fenn w_2 -ben. Ekkor nem áll fenn w -ben sem.
- (d) Ugyanakkor $\sim p$ nem áll fenn w_1 -ben és fennáll w_2 -ben. Tehát $\sim p$ sem áll fenn w -ben.
- (e) Tehát w -ben nem áll fenn sem p , sem $\sim p$.
- (23) (a) Legyen $p=A$ voller előljárósó a *Topológiai Mondatmodell* adatai alapján; és $\sim p=Nem$ igaz, hogy a voller előljárósó a *Topológiai Mondatmodell* alapján.
- (b) Legyen továbbá $w_1 \cap w_2 = w$, ahol w a Topológiai Modell, w_1 ennek p -t, w_2 pedig $\sim p$ -t tartalmazó részmodellje.
- (c) Tegyük fel, hogy p fennáll w_1 -ben és nem áll fenn w_2 -ben. Ekkor nem áll fenn w -ben sem.
- (d) Ugyanakkor $\sim p$ nem áll fenn w_1 -ben és fennáll w_2 -ben. Tehát $\sim p$ sem áll fenn w -ben.
- (e) Tehát w -ben nem áll fenn sem p , sem $\sim p$.

A HAGEMANN–STAFFELDT szerk. (2014) kötetében bemutatott 11 nyelvtan hipotézisei közti viszony a (20)-szal, (21)-gyel és (22)–(23)-mal szemléltetett típusok valamelyikébe sorolható. Megkaptuk a választ (EK)-ra:

- (VEK) A német *voller* melléknévi és előljárósói reprezentáció közti viszony interteoretikusan parakonzisztens, intrateoretikusan parakonzisztens, vagy meghatározatlan.

3. Válasz (K)-ra

Miután az esettanulmányban rekonstruáltuk azt, ahogy a bemutatott nyelvtanok a *voller*-t reprezentálják, levonhatjuk azokat a következtetéseket, amelyek alapján dönthetünk a (K)-ra adható és (VK)-ban felsorolt válaszlehetőségek között.

Mivel az adatok közismerten elméletfüggők, nem csupán a *voller* reprezentációi különböznek egymástól az elméleti keretektől függően, hanem azok az *adatok* is, amelyekre a *voller* reprezentációit a négy elmélet építi. Az egyes elméletek eleve különböző *voller*-eket határoznak meg. Azok az elméletek, amelyek a bemutatott öt reprezentációt létrehozzák, más-más *voller*-eket vizsgálnak, és a reprezentációk más-más adatok alapján más-más *voller*-ekre vonatkoznak. A *voller* type és nem token, miközben az öt reprezentáció *token*-ekre vonatkozik. Következésképpen az a benyomás, hogy ugyanarról a jelenségről van szó, kategorizálási hiba.

Ugyanakkor (H4) és (H5) viszonyára ez az egyszerű érvelés nem alkalmazható mechanikusan: mivel az elmélet mindkét esetben *ugyanaz*, az adatok elméletfüggőségéből nem következik eleve, hogy (H4) és (H5) különböző »jelenségekre« vonatkoznak. Ezért a kérdés az, hogy (H4) és (H5) *valóban egyazon »jelenség« különböző reprezentációi-e*. A válasz: nem.

(20) szerint az elmélet egészének *megfeleltetett* w lehetséges világ két, szuperpozícióval összekapcsolt komponensvilágra tagolódik. E két összetevő — vagyis a w_1 és a w_2 lehetséges világ — az M1–M3-mal és E1–E2-vel jelölt eltérő adatok alapján, eltérő kontextusokban, eltérő feltételek közepette teszi lehetővé az egymástól eltérő reprezentációkat (H4) és (H5) formájában. A két komponensvilágban külön-külön érvényes M és E feltételek következtében a két reprezentáció csak látszólag vonatkozik ugyanarra. A vizsgálat tárgyának — a *voller*-nek — az alternatív reprezentációi részlegesek, kontingensek és nem konvergensek, azaz mindkét reprezentáció csupán valamely aspektusra korlátozódik. Nem *egy »jelenség«* — a *voller* — van, hanem két különböző *voller*, még akkor is, ha ugyanaz az elmélet vizsgálja.

A jelen tanulmány (K)-val jelölt alapkérdését az (EK)-val jelölt részkérdésre redukáltuk. Egy esettanulmányból vezettük le (EK)-ra a választ, melyet (VEK)-ben foglaltunk össze. (VEK)-ből pedig (K) három potenciális megoldása közül, ahogy azt a Bevezetésben (2)(b)-ben előrebocsátottuk, a *(VK)(c) melletti állásfoglalás következik*.

4. Kitekintés

Az e tanulmányban kifejtett gondolatmenet viszonylag egyszerű, mégis előmozdíthatja a nyelvtudományi kutatás alapjainak megértését. Terjedelem hiányában csupán jelzésképpen említjük meg nagyon röviden két következményét.

Először is, a parakonzisztens logika hasznos módszernek látszik. Azonban, noha alkalmazása hozzásegített ahhoz, hogy választ kapjunk (K)-ra, egyúttal a saját korlátaira is rávilágított. Ugyanis az igazság-relativizmus és a »jelenségekre« relativizmusa egyaránt parakonzisztenciaként rekonstruálható. A parakonzisztens

logika azért nem tud közöttük különbséget tenni, mert a különbség a reprezentációk r e f e r e n c i á j á n a k t a r t a l m á b a n van — azaz egy olyan tényezőben, amelyet a formális logika nem tud kezelni. Míg az igazság-relativizmus esetében a rivális elméletek reprezentációi ugyanarra a »jelenségre« referálnak, a »jelenségek« relativizmusa esetében különböző »jelenségeket« jelölnek. Következésképpen a rivális grammatikák reprezentációi (kijelentései) közti különbségek pontosabb megértéséhez túl kell lépni a parakonzisztencián — mint a formális logika egyik változatán —, olyan eszközökkel kiegészítve azt, amelyek a reprezentációk tartalmára is tekintettel vannak. Ezek az eszközök a plauzibilis érvelés terminusai és tételei, melyekkel KERTÉSZ–RÁKOSI (2022) p-modellje újraértelmezte a parakonzisztens logikát, de melyek alkalmazása az e dolgozatban felvetett (K) kérdésre még nem történt meg.

A második következmény, hogy a »jelenségek« relativitása felveti a »hibátlan egyet nem értés« problémakörét. Mivel az egymással össze nem egyeztethető reprezentációk különböző »jelenségekre« vonatkoznak, képviselőik eleve nem érthetnek egyet egymással, miközben egyikőjük álláspontjáról sem mutatható ki, hogy hibás.¹¹ A »hibátlan egyet nem értés« episztemológiai sajátosságainak feltárása nem csupán az itt szemléltetett reprezentációk közti viszonyok megértéséhez járulhat hozzá, hanem újraértékelheti a nyelvtudományban az elméletek, grammatikák, módszerek között zajló vitákat, azaz »egyet nem értéseket«. Abból, hogy a »jelenségek« relativitásával összefüggő »egyet nem értésről« kiderülhet, hogy hibátlan, egy olyan pluralista és toleráns nyelvtudomány-szemlélet következhet, amely nem a rivális nézetek kirekesztésével, hanem ellenkezőleg, a perspektívák sokféleségének elfogadásával termékenyen és serkentőleg járulhat hozzá a vizsgálat tárgyainak komplex megértéséhez.¹² Az esettanulmányban bemutatott reprezentációk közti viszonyokat tekinthetjük a hibátlan egyet nem értés eseteinek. Azonban abból, hogy l e h e t s é g e s a hibátlan egyet nem értés, nem következik, hogy a nyelvtudományban m i n d e n egyet nem értés hibátlan. A jövőbeli feladat annak mérlegelése, hogy melyek azok a területei a nyelvtudománynak, amelyeken a hibátlan egyet nem értés lehetséges, és melyek azok, amelyek kizárják.

¹¹ A »hibátlan egyet nem értés« terminust KÖLBEL (2003) vezette be a relativizmusról folyó ismeretelméleti diszkusszióba. Első megközelítésben az egyet nem értés akkor »hibás«, ha az egymással ütköző nézetek közül legalább az egyik tartalmaz hamis kijelentést (KÖLBEL 2003: 56; ZEMAN 2020: 487). Tehát az egyet nem értésről akkor mondható, hogy »hibátlan«, ha egyik álláspontban sem mutatható ki hamis kijelentés.

¹² A tolerancia, a pluralizmus, az abszolutizmus és a relativizmus összefüggéséhez a nyelvtudományban lásd KERTÉSZ 2022.

Irodalom

- BURNYEAT, MYLES 1976. Protagoras and self-refutation in Plato's Theaetetus. *The Philosophical Review* 85: 172–195.
- CARTWRIGHT, NANCY 1999. *The dappled world*. Cambridge, Cambridge University Press.
- CAT, JORDI 2017. The unity of science. In: ZALTA, EDWARD N. szerk., *The Stanford encyclopedia of philosophy*. URL: <https://plato.stanford.edu/entries/scientific-unity/>. (2021. 04. 05.)
- DUDEN 2021. <https://www.duden.de>. (2021. 04. 05.)
- DUPRÉ, JOHN 1983. The disunity of science. *Mind* 92: 321–346.
- DUPRÉ, JOHN 1993. *The disorder of things*. Cambridge, Harvard University Press.
- DUDENREDAKTION szerk. 2006. *Duden. Das Universalwörterbuch. Das umfassende Bedeutungswörterbuch der deutschen Sprache*. Mannheim, Bibliographisches Institut.
- DUDENREDAKTION szerk. 2009. *Die Grammatik. Unentbehrlich für richtiges Deutsch*. Mannheim, Dudenverlag.
- FINE, GAIL 1996. Protagorean relativisms. *Proceedings of the Boston Area Colloquium in Ancient Philosophy* 19: 211–243.
- GALISON, PETER–STUMP, DAVID J. szerk. 1996. *The disunity of science*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- HAGEMANN, JÖRG–STAFFELDT, SVEN 2014. Syntaktische Analyseperspektiven — ein erster Versuch. In: HAGEMANN, JÖRG–STAFFELDT, SVEN szerk. 7–19.
- HAGEMANN, JÖRG–STAFFELDT, SVEN szerk. 2014. *Syntaxtheorien. Analysen im Vergleich*. Tübingen, Stauffenburg.
- KELLERT, STEPHEN H.–LONGINO, HELEN–WATERS, C. KENNETH szerk. 2006. *Scientific pluralism*. Minneapolis, University of Minnesota Press.
- KERTÉSZ ANDRÁS 2011. Az episztemológiai tolerancia elve az elméleti nyelvészetben. *Magyar Nyelv* 107: 129–147.
- KERTÉSZ ANDRÁS 2020. *Plauzibilis érvelés a generatív nyelvészet történetében*. Budapest, Akadémiai Kiadó. https://mersz.hu/hivatkozas/m598peagnt_book1. (2021. 04. 05.)
- KERTÉSZ ANDRÁS 2022. Alethikus relativizmus és abszolutizmus a nyelvtudományban. In: PLÉH CSABA–NYÍRI KRISTÓF szerk., *A tények utáni világ mítosza*. Budapest, Gondolat Kiadó. 51–138.
- KERTÉSZ, ANDRÁS–RÁKOSI, CSILLA 2019 [2012]. *Data and evidence in linguistics. A plausible argumentation model*. Cambridge, Cambridge University Press.
- KERTÉSZ, ANDRÁS–RÁKOSI, CSILLA 2022. *Inconsistency in linguistic theorising*. Cambridge, Cambridge University Press.
- KÖLBEL, MAX 2003. Faultless disagreement. *Proceedings of the Aristotelian Society. New Series* 104: 53–73.
- MÜLLER, STEFAN 2014. Artenvielfalt und Head-Driven Phrase Structure Grammar. In: HAGEMANN–STAFFELDT szerk. 184–234.
- MEHEUS, JOKE szerk. 2002. *Inconsistency in science*. Dordrecht, Kluwer.

- POPPER, KARL R. 1997 [1934]. *A tudományos kutatás logikája*. Budapest, Európa Könyvkiadó.
- PRIEST, GRAHAM–BEALL, J.C.–ARMOUR-GARB, BRADLEY szerk. 2004. *The law of non-contradiction*. Oxford, Clarendon Press.
- PRIEST, G.–TANAKA, K.–WEBER, Z. 2018. Paraconsistent logic. In: *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. <http://plato.stanford.edu/entries/logic-paraconsistent/> (2021. 04. 12.)
- RESCHER, NICHOLAS–BRANDOM, ROBERT 1980. *The logic of inconsistency. A study in non-standard possible-world semantics and ontology*. Oxford, Blackwell.
- RUPHY, STÉPHANIE 2016. *Scientific pluralism reconsidered. A new approach to the (dis)unity of science*. Pittsburgh, Pittsburgh University Press.
- SCHUMACHER, HELMUT–KUBCZAK, JACQUELINE–SCHMIDT, RENATE–RUITER, VERA DE 2004. *Valenzwörterbuch deutscher Verben*. Tübingen, Narr.
- STAFFELDT, SVEN–ZIMMERMANN, CLAUDIA–ZIMMERMANN, RALF 2014. Würzburger syntaktische Analysen. In: HAGEMANN–STAFFELDT szerk. 63–94.
- TAHKO, TUOMAS E. 2021. *Unity of Science*. Cambridge, Cambridge University Press.
- WATERLOW, SARAH 1977. Protagoras and Inconsistency: Theaetetus 171a6-c7. *Archiv für Geschichte der Philosophie* 59: 19–36.
- WÖLLSTEIN, ANGELIKA 2014. Topologisches Satzmodell. In: HAGEMANN–STAFFELDT szerk. 143–164.
- ZEMAN, DAN 2020. Faultless disagreement. In: KUSCH, MARTIN szerk., *The Routledge Handbook of Philosophy of Relativism*. London, Routledge.
- ZIFONUN, GISELA 2014. Syntaktische Analyse in der Kategorialgrammatik. In: HAGEMANN–STAFFELDT szerk. 95–124.

The representations of German voller A case study on the relativity of 'linguistic phenomena'

In linguistics, rival analyses of a given grammatical construction are commonly assumed to represent the same 'phenomenon', and, therefore, they appear to be logically inconsistent with each other. The paper tackles this issue by a case study on the comparison of incompatible grammatical representations of German voller. Applying paraconsistent logic, it shows that, contrarily to expectation, competing grammatical analyses do not represent the same voller, but rather, they refer to different context-relative 'phenomena'. This finding has far-reaching epistemological consequences pertaining to the relation between absolutism and relativism in linguistics as well as to the problem of 'faultless disagreement'. Therefore, the paper's conclusions suggest the need to re-evaluate current controversies between rival grammatical approaches.

Keywords: relativism, absolutism, paraconsistency, faultless disagreement

Kertész András

ORCID: 0000-0002-8418-5297

MTA–SZTE–DE Elméleti Nyelvészeti és Informatikai Kutatócsoport

kerteszs.andras@arts.unideb.hu